

ISSN 2181-9505
Doi Journal 10.26739/2181-9505

Philosophy and Life

FALSAFA VA HAYOT • ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ

2021 № 1 (12)

ISSN 2181-9505
Doi Journal 10.26739/2181-9505

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi
O'zbekiston falsafa jamiyati

Национальный Университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Международный научно-исследовательский центр Имам Бухари
при Кабинете Министров Республики Узбекистан
Философское общество Узбекистана

The National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Imam Bukhari International Research Center under the Cabinet of Ministers
of the Republic of Uzbekistan
Philosophical Society of Uzbekistan

**FALSAFA VA HAYOT
XALQARO JURNAL**

**ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ**

**PHILOSOPHY AND LIFE
INTERNATIONAL JOURNAL**

2021 № 1 (12)

Jurnal bir yilda 4 marta nashr qilinadi.
Журнал выходит 4 раза в год.
The journal is published 4 times in a year.

Toshkent-2021

MUNDARIJA

SIYOSAT VA JAMIYAT FALSAFASI

Shermuxamedova Niginaxon Arslanovna, Babayeva Asal Baxramovna

Ommaviy madaniyat shakllanishining tarixi.....9-20

Ravshanov Ulug'bek Raxbarovich

Milliy mafkura asosida fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish: muammo va yechimlar.....21-28

Tilavov O'ktamjon G'ulomovich

Jamiyat hayotida ekologik partiyalar faoliyatini tashkillashtirish, boshqarish va nazorat qilish muammolari.....29-37

Iqlas Nogaibayev Almagambetovich

Ekologik inqiroz falsafaning o'rganish obyekti sifatida.....38-46

Tulyaev Avazbek Ilxomovich

Virtual makondagi axborotlarning manipulyativ ta'siri va ulardan himoyalaniish zarurati.....47-54

TA'LIM VA FAN FALSAFASI

Xidirov Mustafo Toyirqulovich

Ezoterik bilimlar dinamikasi.....55-64

TARIX FALSAFASI VA FALSAFA TARIXI

Xo'jayev Davron Nuriddinovich

XV asr Markaziy Osiyo mutafakkirlari adolat haqidagi qarashlarining qiyosiy tahlili.....65-70

Mavlyanov Umid Nasriddinovich

Ali Safiy axloq qoidalariga amal qilishning ahamiyati haqida.....71-82

DUNYO MADANIYATI VA DINIY AN'ANALAR

Djalilov Baxtiyor Xidayevich

Diniy bag'rikenglikning ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlashdagi o'rni.....83-90

Bayaliyev Djaxongir Kaynarbekovich, Ibragimova Gulnora Xavazmatovna

Globalashuv sharoitida dunyoviylik va diniylik mutanosibligini ta'minlashning ahamiyati.....91-97

Usmanov Muhridin Abdimuratovich

Mifalogiyaning ijtimoiy-madaniy hodisa sifatidagi xususiyatlari.....98-104

СОДЕРЖАНИЕ

ФИЛОСОФИЯ ПОЛИТИКИ И ОБЩЕСТВА

Шермухамедова Нигинахон Арслановна, Бабаева Асал Бахрамовна

История формирования массовой культуры.....9-20

Равшанов Улугбек Рахбарович

Развитие политической культуры граждан на основе национальной идеологии: проблемы и решения.....21-28

Тилавов Уктамжон Гуломович

Проблемы организации, управления и мониторинга экологических сторон в общественной жизни.....29-37

Ыклас Ногайбаев Алмагамбетович

Экологический кризис как объект изучения философии.....38-46

Туляев Авазбек Илхомович

Манипулятивные воздействия информации в виртуальном пространстве и необходимость защиты от них.....47-54

ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ

Хидиров Мустафо Тойиркулович

Динамика эзотерических знаний.....55-64

ФИЛОСОФИЯ ИСТОРИИ И ИСТОРИЯ ФИЛОСОФИИ

Хужаев Даврон Нуриддинович

Сравнительный анализ взглядов мыслителей из Центральной Азии на правосудие в пятнадцатом веке.....65-70

Мавлянов Умид Насриддинович

Али Сафи о значении следования этическим правилам.....71-82

МИРОВАЯ КУЛЬТУРА И РЕЛИГИОЗНЫЕ ТРАДИЦИИ

Джалилов Бахтиёр Хидаевич

Роль религиозной терпимости в укреплении социального сотрудничества....83-90

Баялиев Джахонгир Кайнарбекович, Ибрагимова Гулнора Хавазматовна

Важность поддержания примирения секулярности и религиозности в контексте глобализации.....91-97

Усманов Мухриддин Абдумуратович

Характеристика мифологии как социокультурного феномен.....98-104

CONTENTS

PHILOSOPHY OF POLITICS AND SOCIETY

Shermukhamedova Niginaxon Arslanovna, Babayeva Asal Baxramovna

The history and the forms of the formation of pop-culture.....9-20

Ravshanov Ulugbek Rakhbarovich

The development of political culture of citizens on the basis of national ideology: problems and solutions.....21-28

Tilavov Uktamjon Gulomovich

Problems of organization, management and monitoring of environmental aspects in public life.....29-37

Iqlas Nogaibayev Almagambetovich

Ecological crisis as an object of Philosophy study.....38-46

Tulyaev Avazbek Ilxomovich

Manipulative influence of the information in virtual space and the need for protection from them.....47-54

PHILOSOPHY OF EDUCATION AND SCIENCE

Xidirov Mustafo Toyirqulovich

Dynamics of the esoterical knowledge.....55-64

PHILOSOPHY OF HISTORY AND HISTORY OF PHILOSOPHY

Xojayev Davron Nuriddinovich

Comparative analysis of Central Asian thinkers views on justice in the fifteenth century.....65-70

Mavlyanov Umid Nasriddinovich

Ali Safi about the importance of following ethical rules.....71-82

WORLD CULTURE AND RELIGIOUS TRADITIONS

Djalilov Baxtiyor Xidayevich

The role of religious tolerance in strengthening social cooperation.....83-90

Bayaliyev Djaxongir Kaynarbekovich, Ibragimova Gulnora Xavazmatovna

The importance of maintaining the reconciliation of the secularity and religiousness in the context of globalization.....91-97

Usmanov Muxriddin Abdumuratovich

Characteristics of mythology as a socio-cultural phenomenon.....98-104

SIYOSAT VA JAMIYAT FALSAFASI/ ФИЛОСОФИЯ ПОЛИТИКИ И ОБЩЕСТВА / PHILOSOPHY OF POLITICS AND SOCIETY

UDK: 328.502

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2021-12-3>

Tilavov O'ktamjon G'ulomovich

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy universiteti doktoranti

(O'zbekiston, Toshkent)

e-mail: shahobjon.k1995@gmail.com

JAMIYAT HAYOTIDA EKOLOGIK PARTIYALAR FAOLIYATINI TASHKILLASHTIRISH, BOSHQARISH VA NAZORAT QILISH MUAMMOLARI

Annotatsiya. Maqolada rivojlangan mamlakatlar misolida ekologik partiyalar faoliyatining tashkil etilishi hamda rivojlanish bosqichlari o'rganilgan bo'lib, ekologik partiyalar faoliyatini tartibga soluvchi xalqaro hujjatlar tahlil etilgan. Bu vaziyatda ekologik partiyalarning jamiyat rivojida o'rni, ularning inson, tabiat va jamiyat koevolyutsiyasini ta'minlashdagi ahamiyati, shuningdek, ularning ekologik falokatlarni oldini olishdagi ahamiyati yuksakligi ham ta'kidlangan. Aytib o'tish kerakki, ekologik partiyalar jamiyatda tabiatga bo'lgan ijobiy munosabat shakllanishiga olib keluvchi asosiy omil sifatida xizmat qiladi. Bugungi kunda zo'rayib borayotgan ekologik sharoit ko'p jihatdan ekologik partiyalarning ahamiyatini oshishiga xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: integratsiyalashuv, tabiat, jamiyat, insoniyat, muhit, koevolyutsiya, ekologiya, boshqaruv, Rim klubi, ekologik partiya, ekologik falokat, ekologik inqiroz, barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik.

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ, УПРАВЛЕНИЯ И МОНИТОРИНГА ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СТОРОН В ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ

Аннотация. В статье исследуются организация и этапы развития экологических партий на примере развитых стран, а также анализируются международные документы, регулирующие деятельность экологи-

ческих партий. В этом контексте подчеркивается роль экологических сторон в развитии общества, их роль в обеспечении эволюции человека, природы и общества, а также их роль в предотвращении экологических катастроф. Следует отметить, что экологические вечеринки служат ключевым фактором формирования в обществе позитивного отношения к природе. Сегодняшнее ухудшение экологических условий во многом способствует растущему значению экологических сторон.

Ключевые слова: интеграция, природа, общество, человечество, окружающая среда, эволюция, экология, управление, Римский клуб, экологическая вечеринка, экологическая катастрофа, экологический кризис, устойчивое развитие, экологическая безопасность.

PROBLEMS OF ORGANIZATION, MANAGEMENT AND MONITORING OF ENVIRONMENTAL ASPECTS IN PUBLIC LIFE

Annotation. The article examines the organization and stages of development of environmental parties on the example of developed countries, and analyzes international documents governing the activities of environmental parties. In this context, the role of environmental parties in the development of society, their role in ensuring the evolution of man, nature and society, as well as their role in preventing environmental disasters are emphasized. It should be noted that environmental parties serve as a key factor in the formation of a positive attitude towards nature in society. Today's deteriorating environmental conditions are in many ways contributing to the growing importance of environmental parties.

Key words: integration, nature, society, humanity, environment, evolution, ecology, management, Club of Rome, ecological party, ecological disaster, ecological crisis, sustainable development, ecological safety.

KIRISH

Jahonda global barqaror taraqqiyot jarayoniga integratsiyalashuvini ta'minlash zaruriyatini anglash natijasida xalqaro munosabatlar sohasida ekologiyaga oid maqsadlar umumiyligi mintaqaviy va global muammolarni hal qilish zarurligini ko'rsatmoqda. O'zbekistonda ham global ekologik muammolarni hal qilishga nisbatan tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Bunga O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan Markaziy Osiyo davlatlarining Maslahat Kengashi tashkil etilishini misol qilib keltirish mumkin.

Xalqaro miqyosda “Yer Xartiyasi” ekologik boshqaruvni tashkil etishda katta rol o‘ynadi. Xartiya jahon jamoatchiligiga: “shaxs-jamiat-davlat” tizimi munosabatlarini boshqarishning ijtimoiy va ekologik yo‘naltirilgan zamonaviy demokratik modeli sifatida taqdim etildi. Xartiya manifesti o‘zining aniq global mafkuraviy pozitsiyasiga ko‘ra: mahalliy, milliy, mintaqaviy, global darajalarda “barqaror turmush tarzi”ga ega yangi universal “barqaror global jamiyat” tuzishni asosiy maqsad qilib belgilagan. Maqsad g‘oyat jozibador bo‘lsa ham, uning tarafdorlaridan muholiflari kuchli bo‘lib chiqdi. Natijada, hujjatni qabul qilishga ikki marta urinish samarasiz bo‘ldi. Bunga, 1992 yilda Rio-de-Janeyro konferensiyasi qatnashchilarini Xartiyaning “ochiq globalizmni” targ‘ib qilishlari va milliy manfaatlarni chegaralashlari asosiy sabab bo‘ldi. Natijada, mutasaddi tashkilotchilar tor doiralarda norasmiy o‘tkazilgan maslahatlaridan keyin, uni qabul qilish masalasini uchinchi marta ovozga qo‘yishga jur‘at qila olmadilar. “Barqaror taraqqiyot” konsepsiyasining ilgari surilishi esa ekologik muammolarni bartaraf etishga xizmat qildi.

Barqaror taraqqiyot konsepsiyasining nazariy asosi, dastlab Italiyalik yirik biznesmen va siyosatshunos A.Pechchei tomonidan 1969 yilda jamoatchilik asosida tuzilgan “Rim klubi” tomonidan kun tartibiga qo‘yilgan edi. Aynan, A.Pechchei 1965 yili Buenos-Ayresdagi Milliy harbiy litseyda o‘qigan: “70-yillarning hozirgi dunyoga da‘vatlari”¹ ma‘ruzasida o‘z “global reja”sini ilgari surgan. Rim klubining asosiy o‘ziga xosligi uning nodavlat, ya‘ni xususiy xarakterda ekanligidir. Ya‘ni jahon davlatlari hokimiyatini global oligarxiyaning xususiy hokimiyati bilan almashtirish jarayoni klub tomonidan oldindan bashorat qilinayotgan futurologik ta‘limot sifatida e‘lon qilinishi, keng ilmiy jamoatchilikni qamrab olgan edi. Shu jumladan, A.Pechcheining “global rejasi”ni amalga oshirishga, ya‘ni Rim klubi faoliyatiga o‘z vaqtida SSSRdan qator yirik olimlar ham jalb etildi. Rim klubi a‘zolari tomondan e‘lon qilingan barcha dokladlar mazmuni, ilmiy va amaliy ahamiyati haqida juda ko‘plab adabiyotlar nashr etilgan. Shu sababli ular haqida batafsil to‘xtalishga ehtiyoj yo‘q. Ammo 1976 yili gollandiyalik iqtisodchi olim Ya.Tinbergen tomonidan yozilib, e‘lon qilingan Rim klubining to‘rtinchi dokladi “Xalqaro tartibotni qayta ko‘rib chiqish” nomli asaridagi global barqaror taraqqiyot haqidagi fikrlarni ekologik barqaror taraqqiyot kontekstida ko‘rib chiqish, boshqa: ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy sohalarida barqaror taraqqiyotni ilmiy bilish va futurologik bashoratlari uchun muhim metodologik ahamiyatga ega.

Y.Tinbergenning fikricha, hozir mavjud xalqaro tartibotda davlatlar qo‘lida boshqarilishi qiyin bo‘lgan qudratli hokimiyat konsentrlashgan va bu holat, butun insoniyat nuqtai nazaridan nomaqbul ish deb hisoblanishi kerak. Buning

1 <https://www.globalistika.ru/rimskij-klub>

uchun yanada yuqoriroq darajalarda qarorlar qabul qilinsa, hokimiyatni samarali idora qilish mumkin. Afsonaviy sovet razvedkachisi va yirik siyosiy tahlilchi general Yu.I.Drozdov Ya.Tinbergenning dokladida global barqaror taraqqiyot xavfsizligini ta'minlashni suveren milliy davlatlar tasarrufiga, ixtiyoriga berish mumkin emasligi haqidagi fikriga munosabat bildirib, uni amalga oshirish uchun "markazlashtirilmagan" planetar suverenitetlikni ta'minlaydigan kuchli xalqaro institutlar tarmog'ini yaratish kerakligini aytgan edi².

Shuning uchun "Rio+20" konferensiyasida "barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun barcha, darajalarda samarali faoliyat yurituvchi, transparent bo'lgan, hisobotdor va demokratik institutlarni yaratish kerak" degan tamoyilning e'lon qilinishi, tasodif emas. Zero, shu asosga ko'ra, 2015 yil BMT strukturasida "jahon hukumati"ning modeli bo'lgan "Yuksak darajadagi siyosiy forum" tuzilishi e'lon qilindi. Shunday qilib, BMT tomonidan "Bizning global qo'shnichiligimiz" dokladida ilgari surilgan IXK loyihasi kuchaytirilgan shaklda, nafaqat global iqtisodiy, balki global siyosiy hokimiyat sifatida amalda reanimatsiya qilinishi, umuminsoniyat barqaror taraqqiyotini ta'minlashda asosiy rolga davogarlikni namoyon qildi.

AQSHning yirik siyosatchisi Z.Bjezinskiy fikriga ko'ra, bu tartibdagi barcha tashabbuslar amaldagi davlatlarning ayniqsa, yirik davlatlar siyosiy faoliyatini muayyan maqsad va manfaatga ko'ra: dezintegratsiya qilishga ham, kelajakda, ularning barqaror taraqqiyot uchun siyosiy javobgarlik bo'yicha "jahon markazi" [Бжезинский 3. 2002. с. 235] ga uyushtirish strategiyasiga ham, to'liq mos keladi.

Ayniqsa, "Bruntland Komissiyasi"ning global "barqaror taraqqiyot"ga Yer planetasi tabiatini muhofaza qilish va resurslaridan oqilona foydalanish nuqta nazaridan qarab, uning hozirgi davrda odamlar moddiy ehtiyojlarini qondirishi, kelgusi avlodlar ehtiyojlarini qondirish layoqatini xavf ostiga qo'ymasligi bilan bog'lab tushuntirishiga hamma birdek qo'shilavermasa ham, muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

"Barqaror taraqqiyot" g'oyasining nafaqat tarafdorlari, balki uning ko'plab muxoliflari ham bor. Lekin, ular kelgusi avlodlar moddiy-ma'naviy ehtiyojlari strukturasida o'zgarishlari dinamikasidan, ilmiy-texnik rivojlanish darajasi o'sishidan, tiklanmaydigan tabiiy resurslar zahirasi doimiy qisqarishidan, kelgusi avlodlar va hozirgi avlodlar imkoniyatlari tengligining yo'qqa chiqarishidan birdek sarosimaga, tahlikaga tushmoqdalar. Bu esa, planetada tiklanmaydigan tabiiy resurslaridan foydalanish ustidan markazlashgan global nazorat o'rnatish masalasini kun tartibiga qo'ydi.

Tarixiy jihatdan "mamlakatlarning o'z ma'muriy hududida tabiiy

2 http://www.uncsd2012.org/content/documents/779futurewewant_russian.pdf

resurslardan oqilona foydalanishni samarali boshqarishga noqobilligi haqidagi tasavvurlar, unga tashqi boshqaruv usulini (mustamlakachilik siyosatiga asoslangan bo'lsa ham), "samarali okkupatsiya" tamoyili doirasida joriy etishning 1884-1885 yillardagi Berlin konferensiyasida qabul qilingan Bosh aktga asos sifatida xizmat qilgan edi. Keyinchalik, bu masala AQSh prezidenti va Buyuk Britaniya Bosh vazirining "Atlantika xartiyasi"da (1941 yil 12 avgust) "ijtimoiy rivojlanish bilan o'zaro bog'liq tabiiy resurslardan foydalanishga "teng yo'l" g'oyasi asosida rivojlantirildi [Антология мировой политической мысли, 1997 с. 332].

Turli davlatlarning Yer planetasi tabiiy resurslardan (hatto, demarkatsiya qilingan legitim ma'muriy chegaralari doirasida ham) foydalanishini nazorat qilishga oid munozaralarni bosqichlarga ajratib, ularning xususitlarini tahlil qilish, jarayon haqida to'liq ma'lumot brishi mumkin. Masalan, 1970-yillarda planetaning iqtisodiy va demografik o'sish chegaralarini cheklashlarga urg'u berilgan edi. Xususan, "O'sish chegaralari" dokladida tug'ilishni cheklash (bir oilada ikki farzand) va sanoat ishlab chiqarishini 1975 yil darajasida ushlab turish tavsiya qilingan edi. (Bu haqda ishning keyingi qismida, nisbatan batafsil ma'lumotlar berishga harakat qilingan).

1980-yillarda, ayniqsa "global iqlim o'zgarishi" haqida statistik-sotsiologik ma'lumotlar e'lon qilinib, oqibatlarini baholashning: turli muqobil (optimistik, pessimistik, skeptik, alarmistik, futurologik) nazariyalari paydo bo'lgandan keyin, tabiiy atrof-muhit ifloslanishi va "bug'xona effekti" haqida munozaralar kuchayib ketdi. Ekologik amaliyotda esa, aksariyat holatlarda, tabiiy resurslardan suveren foydalanishni nazorat qilishda, ularning rivojlanishni ta'qiqlashni rag'batlantirishga o'tildi.

BMTning atrof-muhit bo'yicha Stokgolm (1972) va Rio-de-Janeyro (1992) xalqaro konferensiyalari yakuniy deklaratsiyalarida tabiiy atrof-muhitga nisbatan davlat suvereniteti tan olingan bo'lsada, "Rioning 27-deklaratsiyasi"da "barqaror rivojlanish sohasida xalqaro huquqni yanada rivojlantirish" qoidasi bor.³ Shuningdek, BMTning Iqlim o'zgarishi bo'yicha 1992 yilgi Doiraviy konvensiyasida, muayyan milliy davlat suverenitetligini boshqa mamlakatlar uchun iqtisodiy va sotsial sarf-xarajatlar nuqtai nazaridan noo'rinligi va asossizligiga ko'ra cheklashning maqsadga muvofiqligi masalasi, konkret tarzda kun tartibiga qo'yildi. Avval eslatilgan 1995 yilgi "Bizning global qo'shnichiligimiz" dokladida esa, planeta tabiiy resurslarining xalqaro nazorat ob'ekti ekanligini tan olish talab qilingan edi.

Umuman, "global barqaror taraqqiyot" konsepsiyasi, bir qarashda umuminsoniy ekologik-gumanistik tamoyillarga asoslangan bo'lsada, uning

3 Документ ООН A/CONF.151/26. - Режим доступа (27.11.2012)

mohiyatida, muayyan manfaatlar yashiringanligi ham koʻzga tashlanadi. Yaʼni postindustrial rivojlangan, axborotlashgan Gʻarb jamiyati, AQSh va dunyo davlatlariga global barqaror taraqqiyot gʻoyasi targʻiboti va tashviqoti, asosan ikkita katta vazifani amalga oshirish uchun zarurdir. Birinchisi — ular lokal darajada bu konsepsiyani amalga oshirish orqali rivojlanish yoʻliga kirgan “uchinchi dunyo” mamlakatlarining (eng avvalo, Xitoy va Hindistonning) ularga tezlik bilan tenglashishi va oʻzib ketishga intilishlarini susaytirib, qaramligini saqlab qolishdan iborat. Ikkinchisi — turli sabablarga koʻra, nisbatan ustuvor boʻlib: “tabiiy atrof-muhitni muhofaza qilish”, “kishilar ehtiyojini tabiatning oʻzini oʻzi tiklash imkoniyatlariga moslashtirish”, Gʻarbning “koʻpqavatli insoniyat” konsepsiyasini tarqatish niqobi ostida, ularning rivojlanishni toʻxtatishga intilmoqda.

Albatta, bunday shubhali vazifalar jozibali, yorqin ranglarga boʻyalgan utopik-deklarativ shiorlardan iborat boʻlsa ham, aslida global ekologik barqaror taraqqiyotga hech qanday aloqasi yoʻq. Yaʼni, bu shakldagi utopik mistifikatsiyalashgan tashabbuslar, ularning kelajagi haqida qaygʻuruvchi tashkilotchilari va ijrochilarini, global baxt-saodat va umuminsoniy manfaatlarni himoya qiluvchi zamonaviy “masʼul qahramonlar”ga aylantirishga xizmat qilmoqda.

Vaholanki, global barqaror taraqqiyot gʻoyasi, umuman insoniyatning: tabiatni muhofaza qilish, resurslaridan oqilona foydalanish ehtiyoji va maqsadidan kelib chiqqanligi; manfaatlar umumiyligi va amalga olish usul-vositalari adekvatligi; jarayoni tarixiy-mantiqiy izchilligi va natijalarining insoniyat sivilizatsiyasi kelajagini saqlab qolishga yoʻnaltirilganligi; boshqa global muammolarga korrelyasion aloqadorligi bilan xarakterlanadi va funksional ahamiyatini konkretlashtiradi.

Agar diqqat bilan eʼtibor qilinsa, “global ekologik barqaror taraqqiyot” konsepsiyasi asosida oʻzaro bogʻliq umumiy manfaatlar xizmat qiluvchi: deindustriallashuv, depopulyasiyalashuv va desotsializatsiyalashuv gʻoyalari yotganligini koʻrish mumkin. Xususan, deindustriallashuv — “Oʻsish chegaralari”da bayon etilgan boʻlsa, depopulyasiyalashuv — “Rim klubi”ning doklidlari asosida vujudga kelgan globalistik hujjatlarda aks etgan, desotsializatsiya esa, pessimistik-futurologik xarakterdagi “kelajak ssenariylari”ni yaratishga borib taqaladi.

Insoniyat tarixida turli qabilalar, xalqlar, mamlakatlar, davlatlar oʻrtasidagi: ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik, siyosiy, maʼnaviy-madaniy va boshqa munosabatlar tadrijiy evolyusiyasi, jamiyatlar “ekologik global barqaror taraqqiyotining” hozirgi bosqichini shakllantirgan. Turli tarixiy davrlarda bu munosabatlarning muayyan yoʻnalishlari, umuman dunyo xalqlari ijtimoiy-tabiiy hayot tarziga, xususan ularning global ekologik barqaror taraqqiyotini

ta'minlashdagi mavqei, maqomi va o'rniga determinlashtiruvchi ta'sir ko'rsatgan.

Bu jarayonda global barqaror taraqqiyot sub'ektlarining, bevosita tabiiy yashash muhitiga – biosfera ekologik muvozanatiga inson tomonidan yaratilgan “industriyalashgan sun'iy muhitning” asosiy komponentlari (texnika, texnologiya, noosfera, axborot kommunikatsiyasi va infrastrukturasini) ta'siri ustuvorlashib, dunyoning global beqaror inqirozli ekologik manzarasi shakllanishida antropotexnogen sub'ektiv omil – inson asosiy rol o'ynaganligi ma'lum bo'ldi.

Ekologik partiyalarni rag'batlantirishning iqtisodiy mexanizmlari tizimida ekologik fondlar tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni, atrof-muhitni ifloslanishdan saqlashni tartibga solishi bilan muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, bir tomondan, tabiiy resurslarga to'lovlarning hajmi nisbatan pastligi, ikkinchi tomondan, byudjet mablag'lari chegaralangan sharoitlarida, bu fondlar ekologik loyiha va dasturlarni moliyaviy ta'minlashda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Ekologik harakatlarning loyiha va dasturlarini amalga oshirishda moliyaviy muassasalar katta rol o'ynaydi. Bu tashkilotlarning ahamiyati, nafaqat bevosita, to'g'ridan-to'g'ri tabiiy atrof-muhitni muhofaza qilishga oid loyiha-dasturlarni moliyalashtirish, balki boshqa yo'nalishlarda ham loyiha-dasturlarga kreditlar ajratishda, ularning ekologik jihatlariga e'tibor berishi bilan xarakterlanadi. Bunday faoliyatlarga kredit ajratuvchilar orasida: “Xalqaro tiklanish va taraqqiyot”, “Yevropa tiklanish va taraqqiyot”, “Yevropa investitsiya” banklari, “Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti”, “Global ekologik fond”, “AQShning xalqaro taraqqiyot bo'yicha Agentligi” bilan bir qatorda xususiy fondlar – Rokfeller fondi, Mak-Arturlar fondi kabilar bor.

Global ekologik fondi (GEF) (Global Environment Facility - GEF) 1990 yilda tashkil topgan. 24 ta rivojlangan va 118 ta rivojlanayotgan davlatlar (jami – 142 davlat), uning a'zolari hisoblanadi. Maqsadi – tabiatni muhofaza qilishga yo'naltirilgan loyihalarni, dasturlarni moliyalashtirish. Asosiy faoliyat yo'nalishlari: issiqxona gazlarini (“parnik effektini”) qisqartirish, biologik xilma-xillik, xalqaro suv va ozon qatlamini muhofaza qilish loyihalariga texnik va moliyaviy yordam ko'rsatish; loyihalarni tanlash bo'yicha talablarni ishlab chiqish; loyihalarning ustuvor strategik yo'nalishlarini tanlashdan iborat.

Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB) hukumat garantiyalari asosida faoliyat yuritadi va maxsus loyihalarem amalga oshirish kreditlarining 75%gacha qismini beradi. Jumladan, XTTB O'zbekiston uchun ko'plab kreditlar ajratgan. XTTB doimiy ravishda “Jahon taraqqiyoti haqida hisobot”lar chop etib turadi, ularda ekologik masalalarga alohida e'tibor qaratiladi.

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (ETTB) xalqaro darajadagi moliyaviy muassasalari orasida, birinchilar qatorida, loyiha va dasturlarni

moliyalashtirishda o'zining iqtisodiy va siyosiy vakolatlari tarkibiga ekologik asoslanganlik tamoyillarini ham kiritgan. Ushbu bank Markaziy Yevropadan Markaziy Osiyogacha bo'lgan hududda joylashgan davlatlardagi bozor iqtisodiyoti jarayonlariga ko'maklashishni o'zining asosiy vazifalari sifatida qo'ygan. ETTB energetika, transport, tabiiy resurslar, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalar bilan bog'liq loyihalarni amalga oshirishga kreditlar ajratadi. Loyiha va dasturlarlar to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtiriladi. Kreditlar uzog'i bilan 10 yilga ajratiladi. Zaruriyat bo'lgan hollarda ekologik audit o'tkaziladi. Shu bilan bir qatorda, bank ekologik siyosatida tabiiy atrof-muhit va aholi sog'ligi uchun halokatli oqibatlariga olib kelgan loyihalar kreditlangan hollar ham mavjud (masalan, 2003-yilda Baku – Tbilisi - Djeyxan truboprovodi loyihasi moliyalashtirilgan).

Yevropa investitsiya banki (EIB) sobiq SSSR hududidagi mamlakatlarda (Boltiqbo'yi davlatlarini istisno qilganda) amalga oshirilgan TESIS dasturiga texnik ko'mak beruvchi loyihalarni moliyalashtirishda, ularning ekologik jihatlariga katta e'tibor beradi. TESIS grantlari doirasida ishlab chiqarish va maishiy qattiq xavfli chiqindilarni zararsizlantirishning ekologik menejment masalalari, chiqindi suvlarni tozalash va suvni asrash ustidan nazorat, atmosfera havosi ifloslanishini nazorat qilish va boshqa loyihalar ko'rib chiqiladi. EIB tomonidan moliyalashtiriluvchi ko'plab loyihalar orasida "Ekologiya va yadro muammolari"ni ko'rsatish mumkin. Odatda, bu bank qarz oluvchilardan hukumati kafilligini (garantiyasini) talab qiladi va loyihaning 50% qismini moliyalashtiradi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) sobiq SSSR hududidagi davlatlarda bozor iqtisodiyoti munosabatlarini rivojlantirishga doir ilmiy tadqiqot natijalarini amalga oshirishga yordam ko'rsatadi. Uning faoliyat sohasiga atmosfera havosi ifloslanishini bartaraf qilish, xavfli chiqindilarni zararsizlantirish kabi tabiiy atrof-muhitni muhofaza qilish muammolarini tahlil qilish va echish, axborotlar ayirboshlash, masalahat xizmatlari ko'rsatish, moliyaviy va texnik yordam berish kiradi. IHTT rahnamoligida tabiiy muhitni saqlash sohasida erishilgan yutuqlar haqida doimiy axborotlar chop etib turiladi. IHTT tarkibida Markaziy va Sharqiy Yevropada tabiiy atrof-muhitni muhofaza qilish partiyalar dasturi bajarilishi bo'yicha komissiya mavjud.

AQShning xalqaro taraqqiyot bo'yicha Agentligi (XTA) o'tish davri iqtisodiyoti amal qilayotgan mamlakatlarga, odatda beg'araz (mablag'ni qaytarib olmaslik sharti bilan) yordam ko'rsatadi. Uning ba'zi loyihalari MDH mamlakatlarida ham amalga oshirilmoqda.

Xususiylar fondlar, masalan Rokfeller fondi, Mak-Arturlar fondi va boshqalar ba'zi ekologik tadqiqotlar o'tkazilishini, konferensiyalar tashkil qilishni moliyalashtiradi. Shunday qilib, yuqorida tilga olingan xalqaro

moliyaviy muassasalar faoliyati tufayli juda ko‘plab xalqaro ekologik dasturlar va loyihalarni amalga oshirish mumkin bo‘ldi. Odatda ekologik partiya sub’ektlari faoliyati samaradorligi uchta strukturaviy element uyg‘unligiga bog‘liq, ya’ni: birinchisi – tabiatni muhofaza qilishning nazariy-fundamental asoslarini, ilmiy-metodologik tamoyillarini o‘zlashtirish; ikkinchisi – nazariy bilimlarni ijtimoiy-ekologik hayotga joriy qilishning amaliy malakalarini, ko‘nikmalarini egallash; uchinchisi – ekologik partiya faoliyati natijalarini transformatsiya qilish usullari, vositalari, kommunikatsiyasi, infrastrukturasini va “texnologiyasi” mukammalligidir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda: birinchidan, global barqaror taraqqiyot jarayoni jamiyat mavjudligi va rivojlanishini determinlashtiruvchi ob’ektiv shart-sharoitlar va sub’ektiv omillari dialektik birligi natijasi sifatida, inoniyatning muayyan maqsadiga erishish imkoniyatidir; ikkinchidan, jamiyat strategik maqsadini, vazifalarini amalga oshirishning sistemalashgan: mafkurasi, ma’naviy-axloqiy normalari, huquqiy qonun-qoidalarini, taktik usul-vositalari umuminsoniyatning global barqaror taraqqiyot manfaatlariga xizmat qiladi; uchinchidan, barqaror ijtimoiy-siyosiy taraqqiyot yo‘nalishlari, ko‘lami, strategik maqsadi va istiqbollari, uning sub’ektlari ijtimoiy, etno-demografik, konfessional tarkibiga, intellektual salohiyati faolligi va uyushqoqlik darajasiga bog‘liqdir; to‘rtinchidan, jamiyat barqaror taraqqiyoti yo‘nalishlarining o‘zaro integrativ aloqalari sintezi, simbiozi global sivilizatsiya rivojlanish darajasi ko‘rsatkichi mezon bo‘lib, umuminsoniyat taqdiri istiqbollarini belgilashi bilan xarakterlanadi; beshinchidan, barqaror taraqqiyot fenomenini falsafa fani qonunlari va kategoriyalari kontekstida tahlil qilish, ijtimoiy hodisalar haqida kompleks-sistemali, nisbatan universal nazariy-konseptual ta’limotlar yaratishga metodologik asos bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

<https://www.globalistika.ru/rimskij-klub>

Документ ООН A/CONF.216/L.1. - St. 10. - С. 2. — [Электронный ресурс] — Режим доступа (27.11.2012): http://www.uncsd2012.org/content/documents/779futurewewant_russian.pdf

Бжезинский З. (2002). Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - Москва

Антология мировой политической мысли. (1997). В 5-ти томах / Под ред. Г. Ю. Семигина. М.,

Документ ООН A/CONF.151/26. - Режим доступа (27.11.2012)

**FALSAFA VA HAYOT//
ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ//
PHILOSOPHY AND LIFE**

Tahririyat manzili	Адрес редакции	Editors Address
100085, O'zbekiston Toshkent, Sergeli tumani, Mehrighiyo ko'chasi -6	100085, Узбекистан, Ташкент Сергелинский район, Улица Мехригиё- 6	100085, Uzbekistan Tashkent Sergeli, Mehrighiyo street-6

Veb-sayt: <http://tadqiqot.uz/wp-content/uploads/2018/03/01/03pdf>
www.tadqiqot.uz ; E-mail: falsafa-h@mail.ru, Shermuhamedova_n@mail.ru
 Telefon: (+99890) 358-62-70

MUASSISLAR:	УЧРЕДИТЕЛИ:	FOUNDERS:
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi huzuridagi Imom al Buxoriy xalqaro ilmiy - tadqiqot markazi O'zbekiston falsafa jamiyati OOO tadqiqot	Национальный Университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека Международный научно- исследовательский центр Имом ал Бухори при кабинете Министров Республики Узбекистан Философское общество Узбекистана ООО tadqiqot	The National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek International Research Center Imom al Bukhori at the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan Philosophical Society of Uzbekistan OOO tadqiqot

Tahririyat sifatli maqolalarni tanlash huquqini saqlagan holda taqdim etilayotgan materiallarning aniqligiga javob bermaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Редакция оставляет за собой право отбора качественных статей и не несет ответственности за достоверность информации в представленных материалах.

The editors reserve the right to select quality articles and is not responsible for the reliability of the information in the submissions.

Подписано для сайта 26.03.2021. Формат Заказ№11,
Тошкент шахри